

Magdalena Wagnerová

Tajuplné hory a vrchy v Čechách a na Moravě

Praha, 2021

NAKLADATELSTVÍ
PLOT

Obsah

1. Bájny Vyšehrad / 9
2. Dračí hora či Petřín? / 15
3. Žižkův Vítkov / 21
4. Dvojhlavý Plešivec / 27
5. Památný Třemšín / 31
6. Vrch poutní svatohorský / 37
7. Historický Oškobrň / 43
8. Mračný Čerchov / 47
9. Andělská Stráž / 51
10. Jeho Výsost Boubín / 55
11. Libín nad Prachaticemi / 59
12. Plechý samá rašelina / 65
13. Hora Tábor alias Burkovák / 71
14. Zelená hora u Nepomuku / 75
15. Dyleň a zakletá princezna / 81
16. Stolová hora Úhošť / 85
17. krušná Komáří hůrka / 89
18. Měděný vrch, Mědník nebo Měděnec? / 95
19. Říp jako národní symbol / 99
20. Hromová hora zvaná Milešovka / 105
21. Raná třetihorní / 111
22. Bořeň na počest paní Bořeny / 115
23. Černá paní z Radobýlu / 119
24. Čarodějná Doubravská hora / 123
25. Slánská hora pod křídly netopýra / 127
26. Lysá skála jako Spící panna / 131
27. Velký a Malý Bezděz / 135
28. Vzácný Kozákov / 139
29. Ještěd všemi opuštěný / 143
30. Smrk dvojjazyčný / 149
31. Sněžka ze všech nejvyšší / 153
32. Blaník pod tíhou legendy / 159
33. Stříbrný Křemešník / 163

Copyright © Magdalena Wagnerová, 2021

Photos © Pavel Jeřábek, 2021

Copyright © Nakladatelství PLOT, 2021

ISBN 978-80-7428-408-3

Tajuplné hory a vrchy v Čechách a na Moravě

- 34. Svatý Hostýn jantarový / 167
 - 35. Drsný Praděd / 173
 - 36. Keprník výhledový / 179
 - 37. Velká Čantoryje / 185
 - 38. Lysá hora a Petr Bezruč / 189
 - 39. Godula řečená Hodovnice / 195
 - 40. Radhošť starých Slovanů / 199
- Prameny, odkazy a další literatura / 207

Před nedávným časem byli jsme pozváni od p. barona Viláního na kopec Blaník, odtud' as tři hodiny vzdálený. Nemohouce tehdá z důležitých příčin společnosti přítomni býti, dozvěděli jsme se hned na to druhý den smutnou náhodu. Když se totiž tam pozvaní hosté s kopce Blanického ubírali, byli od žandarmů obklíčeni. Příčina toho byla udání jistého komisaře, který tu věc až do Prahy udati se neostýchal, že prý totiž na Blaníku společnost česká se sejde. Spatřivše žandarmové ve společnosti jisté pány z Benešova – museli ovšem pro tentokrát ještě zatýkání odložit, neboť místo domnělého spiknutí nenašli nic než přátelský veselý výlet.

Karel Havlíček Borovský, čas. Slovan, 1851

1. BÁJNÝ VYŠEHRAD

Praha, pravý vltavský břeh, 225 m n. m.

Bylo, nebylo. Před mnoha staletími tekla Vltava divokou krajinou, místy se doslova prodírala mezi skalními útesy a její břehy byly pusté. Nejinak tomu bylo i v okolí strmé skály, jež se tyčila vysoko nad řekou, kde podle pověsti stanuli poslové bájného knížete Kroka. Pohlédli vzhůru a zatajil se jim dech. Strmé skalisko vyzařovalo cosi nadpřirozeného, majestátního i velkolepého zároveň. Poselstvo pochopilo, že našlo místo nad jiné příhodné. Později se sem vrátili i s knížetem, jeho družinou a poddanými. Kníže dal vykácet les a na vysoké skále postavil hrad. Od té chvíle se začala psát historie bájného Vyšehradu, kolébky slavného přemyslovského rodu...

Právě odtud kněžna Libuše údajně předpověděla slávu budoucího královského města. Odtud prý skočil i bájný Šemík, kuň neumětelského vladyky Horymíra, aby zachránil svému pánovi život. Těžko uvěřitelný skok odvážného zvířete inspiroval kronikáře, historiky a spisovatele od nepaměti. „Lidé bohatli kovem, ale chlebové hynuli. Při dolech nastal nedostatek, a rýžovníci a kovkopové posílali kupovat chleba do pražského kraje. Mnozí vladykové a starostové rodů vše to těžce nesli, bránili tomu a toužili, že v dolech je zhouba polí, že pro drahý kov trhají se čeledi rodů a hyne starý řád a kázeň. Někteří se odebrali až k vojvodovi na Vyšehrad; v jich čele Horymír, vladyka neumětelský. I žádali Křesomysla, napomínali ho, aby sobě více chleba nežli stříbra vážil, aby ten podzemný lid dal raději rozehnat. Kníže však oslněn leskem vzácného kovu nedbal jejich řečí a vladykové odešli s nepořízenou, nespokojení, rozmrzelí.

Než i horníci se popudili, že proti nim, na jejich zkázu bylo tak mluveno a jednáno. Sběhli se při dolech mezi svými boudami a chatami. Jako ve vosím popuzeném hnízdě tam bylo, když posel ohlašoval, jak vladykové na Vyšehradě jednali, co radili, zvláště pak Horymír neumětelský. Bouřili, křičeli, pomstou hrozili, a nejhorší Horymírovi. Krev jeho chtěli a hned, bez odkladů. Jiní v divokém posměchu křičeli, že když má strach o chléb, ať se ho nají dosyta, ať mu ho nacpou do úst, až se jím udáví.

To se zalíbilo. Jako divoká smečka za jelenem hnali se k dědině Neumětělům. Podzimním šerem hrnul se houf kovkopů polem a ladami, jak se černala v kvapném soumraku...¹ Zloba hnala rozlícené horníky, kteří nebyli k zastavení, dokud vesnici nevyplenili a Neumětely nelehly popelem. Horymír uprchl na svém věrném bělouši, ale když byl v dostatečné vzdálenosti a ohlédl se, spatřil už jen vysoké plameny rudého kohouta. A tehdy přísahal pomstu.

Jak řekl, tak udělal. Za dva dny shromáždil všechny přeživší muže svého rodu a oplatil nepřátelům stejnou mincí. Potom se Horymír vydal k Vyšehradu, aby tam našel ochranu. Přišli ovšem i rozezlení horníci, kteří žádali pro Horymíra trest. Křesomysl měl na paměti stříbrné doly, ze kterých měl nemalý užitek, a dal proto Horymíra uvrhnout do žaláře, vyhloubeného hluboko do vyšehradské skály. Odtamtud bylo těžko utéct. Soud rozhodl, že Horymír je vinen a bude popraven vlastním mečem. A tehdy vladyka pravil: „Ctný kníže, tvým soudem jsem odsouzen; a poněvadž mně živu býti nelze, toliko za to prosím, popřej mi toho, dřív než umru, ať na svůj milý kůň vsednu a maličkou chvíli se na něm projedu. Potom učin se mnou, cokoliv chceš.“

Křesomysl splnil Horymírovi poslední přání, vladyka usedl na svého milovaného koně, objal jeho mohutnou šíji a cosi mu pošeptal. Šemík zařehal, zahrabal nohou, vzepjal se na zadní, rozeběhl se vstříc roubeným hradbám a skočil... „Pane, drž se!“ údajně vykřikl lidským hlasem a vrhl se ze skály dolů, přelétl Vltavu, dopadl na druhém břehu a vyrazil se svým pánem k Neumětělům. Jeho skok z Vyšehradské skály zachránil Horymírovi život, ale bělouš následky zranění nepřežil, a tak nechal Horymír věrného Šemíka pohřbít se všemi poctami. Bylo, nebylo, ale jeho hrob stojí v Neumětělích dodnes.

Vyšehrad, původně nazývaný Chrasten, vznikl jako opevněné hradiště přibližně v 10. století. Prvním nesporným dokladem o existenci vyšehradského hradiště jsou přemyslovské denáry Boleslava II., ražené ve zdejší mincovně. Další kapitolu v dějinách Vyšehradu otevírá vláda Vratislava II. v druhé polovině 11. století. Tento kníže zesílil jeho opevnění a vybudoval zděný palác odpovídající aspiracím českých panovníků. Založil nový chrám, baziliku svatého Vavřince, snad nejstarší

1 Alois Jirásek, *Staré pověsti české*, vyd. Odeon, 1970.

pražskou románskou rotundu svatého Martina a vyšehradskou kapitulou. Při příchodu od kapituly k chrámu svatého Petra a Pavla nelze přehlédnout na trávníku tři sloupy...

Pocházejí prý z dob, kdy na skále vyrostl monumentální chrám a na Vyšehradě se usadil čert, který vášnivě rád hrál karty, popíjel medovinu, zbožňoval pečená holoubata a čas od času se pořádně prospal. Pobýval mezi lidmi už příliš dlouho, a tak od nich ledacos pochytil. Jenže čas plynul a pomalu se blížil den, kdy se měl vrátit do pekla. Proto se rozhodl, že doběhne nějakého smrtelníka, aby se nevracel do pekla s prázdnými rukama. Jedné neděle navštívil zbožného kněze

kapitulního kostela svatého Petra a Pavla a uzavřel s ním sázku, o které byl do hloubi své zlotřilé duše přesvědčen, že ji musí vyhrát. Čert se s užaslým knězem vsadil, že odletí do Říma, ukradne jeden ze sloupů Svatopetrské katedrály a vrátí se zpátky na Vyšehrad dřív, nežli kněz ukončí mši. Pekelník ovšem netušil, nakolik je zbožný kněz zběhlý v modlitbách. Vyslovil závěrečné „amen“ v okamžiku, kdy čert teprve kroužil nad Vyšehradem a hledal místo, kde s obrovským sloupem přistát. Čert ještě ve vzduchu pochopil, že prohrál, rozlétl se a mrštil sloupem po knězi, který mu překazil sázku. Kněz jen tak tak uhnul, aby ho sloup nezabil, a čert raději zmizel. Sloup dopadl na vyšehradské nádvoří a rozlomil se na tři kusy. A tak se musel čert vrátit do pekla bez duše vyšehradského kněze. Lucifer se rozzlobil a vyřkl ortel: čert, který se nestihne vrátit z Říma dřív, než jeden smrtelník odslouží mši, si peklo nezaslouží! Čert proto každou neděli bloumá po Vyšehradě, obchází kolem rozlomeného sloupu ze Svatopetrské katedrály a přemýšlí, jak ho slepit a dopravit zpátky do Říma. Činí tak v naději, že potom, snad, by mu Lucifer odpustil a přijal ho zpátky do pekla.

Na Vyšehradě, strmém skalisku nad Vltavou, už se stalo ledacos. Ale to ledacos se neodehrávalo jen nahoře na skále. Úkol, která spočívá na bedrech starého vyšehradského vodníka, má mnoho společného s legendou o knížeti Václavovi a jeho rytířích, jež spí v nitru bájněho vrchu Blaník, ovšem nejenom tam. Podobný příběh se váže také ke skále, na níž stojí starodávňý Vyšehrad. Vodník, sedící pod skálou poblíž hluboké tůně, se tváří, jako by spal, ale opak je pravdou. Trpělivě vyčkává a jako zasažen bleskem procitá ve chvíli, kdy se tu utopí nějaký muž, aby ho poslal za ostatními do hloubi skály. Tím vlastně neustále doplňuje stav dávného Libušina vojska a posiluje bezpečnost českého národa. Vyšehradský vodník totiž patří k nemnoha nadpřirozeným bytostem, které v konečném důsledku přinášejí lidem spíše dobro než zlo.

2. DRAČÍ HORA ČI PETŘÍN?

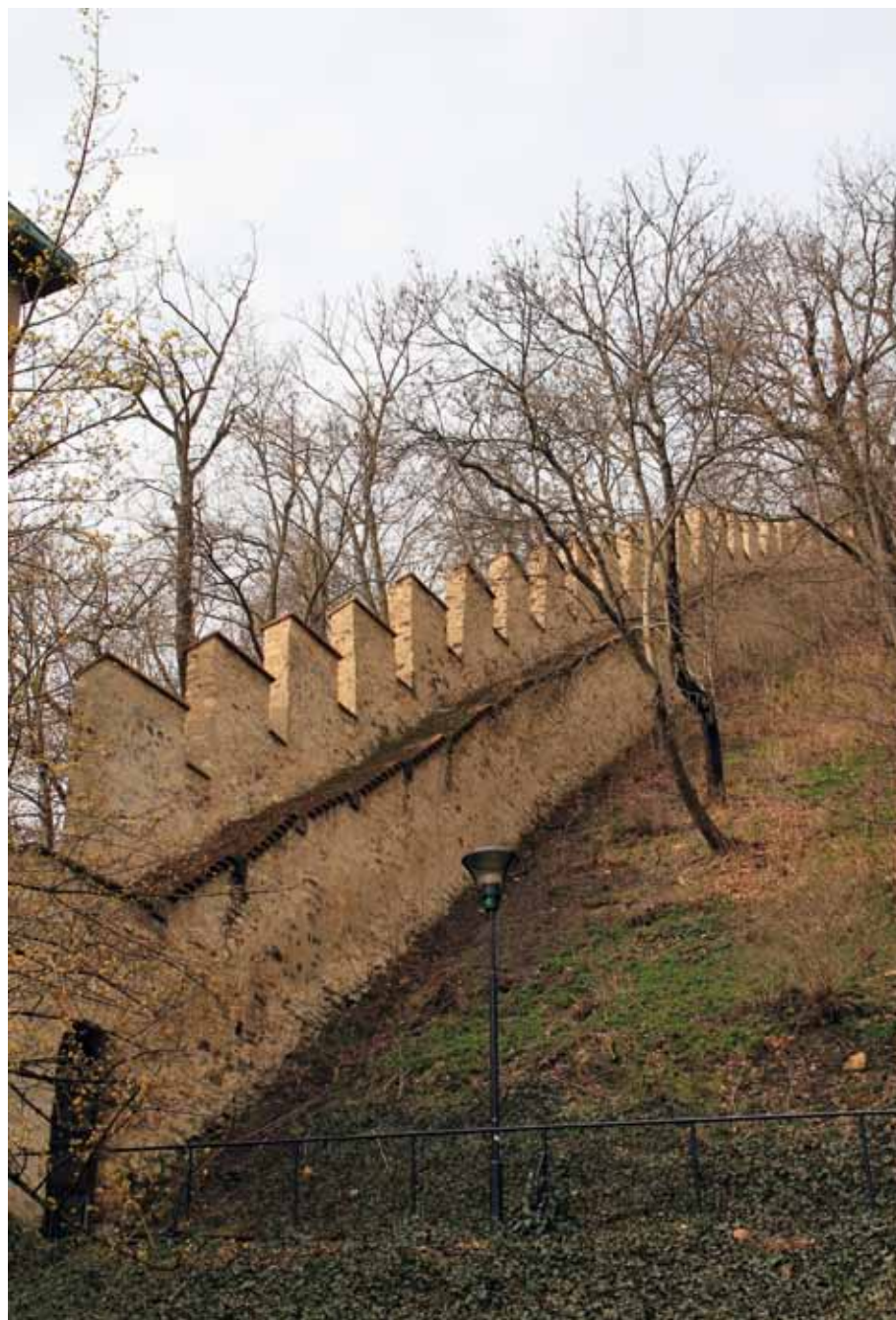
Praha, levý vltavský břeh, 327 m n. m.

Jednou kněžna Libuše stanula u hradeb Vyšehradu a pohlédla z té výšky dolů, k Vltavě. Snad zpočátku pozorovala západ slunce, který se zrcadlil na hladině řeky, snad jenom přemýšlela, jaký osud čeká v budoucnosti její lid, když tu její pohled zabloudil kamsi do dálky a kněžna pravila: „Vidím město veliké, jehož sláva se bude dotýkat hvězd!“ Služebníci se vydali udaným směrem. Přebrodili Vltavu a pokračovali hlubokým lesem po toku řeky, protože věděli, že potkají muže, který bude zaměstnaný pilnou prací. Jak Libuše řekla, tak se stalo. Poselstvo dorazilo až na planinu na úpatí vysokého kopce, dnes zvaného Petřín, kde jakýsi muž tesal práh ke svému domu, a právě tam se poslové zastavili. Tam také později lidé vybudovali hrad, který obhlnali vysokými hradbami a hlubokým příkopem, aby to místo odolalo nájezdům nepřátel na věčné časy.

Poetický obrázek, jak vznikla Praha, začíná na úpatí Petřína. Pověst už ale neříká, že jde o Dračí horu, místo posvátné, významné a ne tak obyčejné. Mimořádnost tohoto nepřehlédnutelného pražského vrchu lidé spatřovali zejména v minulosti, kdy si křesťanství muselo pracně klesat cestu hustým pohanským hvozdem. Tehdy se na vrcholu zmíněného vrchu na levém vltavském břehu ještě obětovalo Perunovi a dalším slovanským bohům. Byl to až kníže Břetislav II.², kdo nechal pohanské háje na Dračí hoře vykácet a rituální obětiště zmizet z povrchu zemského. Ale proč si dávní Slované vybrali ke svým obřadům právě tuto horu? Odpověď je nasnadě: od nepaměti se tady těžil kámen na stavby a jíl na keramiku. Po těžbě zde zůstávaly vyhloubené jámy, a jednoho dne z jedné z těchto jam vyšlehl plamen. Co jiného považovat za znamení boha hromu a blesku, nežli oheň?

Dávní Slované tedy zasvětili vrch Perunovi a vyprávěli si o tom, že v nitru hory sídlí drak, který se čas od času probudí a z chřtánu mu šlehají blesky. Je více než pravděpodobné, že šlo spíše o geologický úkaz; těžební jámy v té době nikdo nezasypával, narušené podloží bylo

2 Břetislav II. z dynastie Přemyslovců (? – 1100) vládl v letech 1092–1100.

víceméně otevřenou dutinou v zemi, odkud unikal plyn, takže stačilo málo – kupříkladu člověk procházející okolo s hořící loučí –, jiskra přeskočila a drak, chrlící oheň, byl na světě.

Právě v těch místech, kde lidé viděli šlehat plameny ze země, nechal kdysi silně křesťansky smýšlející kníže Boleslav II.³ vybudovat kostel zasvěcený svatému Vavřincovi – především ve snaze proměnit Dračí horu v obyčejný vrch Petřín. A proto už Kosmas, český kronikář a kanovník svatovítské kapituly na počátku 12. století, odvozuje název vrchu od slova „petra“ neboli skála. Petřín daleko spíš odpovídal nové podobě jednoho z pražských vrchů, na jehož svazích se pěstovala vinná réva a v jehož bezprostřední blízkosti stál věhlasný Strahovský klášter. A právě tenhle kopec jednoho dne rozdělila od Strahovského kláštera až k ohybu nad Újezdem a odtud dolů po svahu až k samotnému Újezdu prazvláštní kamenná hradba.

Zeď nechal postavit v letech 1360–1362 nejvýznamnější evropský vládce pozdního středověku, německý a český král, později také římskoněmecký císař Karel IV.⁴ Pověst říká, že tento osvícený panovník nechal zeď zbudovat v časech pro zemi klimaticky značně nepříznivých. Několik let za sebou Čechy sužovala veliká sucha, která zapříčinila značnou neúrodu. Lidé trpěli hladem, chudáci z venkova mířili do Prahy v marné naději, že ve velkém městě snad bude lépe, a v Praze začínala být situace neúnosná. Vyhladovělí zoufalci často kradli a loupili, žaláře byly přeplněné a mezi obyvatelstvem se začaly šířit nemoci. Karel IV. viděl, že za mřížemi přibývá nikoli skutečných zločinců, ale spíš nešťastníků, kteří jen neměli čím nakrmit svoje děti, a protože to byl panovník osvícený, brzy pochopil, že je třeba nikoli trestat, ale najít řešení, jak z téhle svízelné situace ven. Věděl, že pokud lid nasytí, žaláře se opět uvolní pro skutečné hříšníky.

A tak se začala stavět petřínská zeď. Každý, kdo byl ochotný pracovat, dostal příležitost, jak si vydělat na živobytí. Stavba započala u hradčanských zdí nad Bruskou, odkud zamířila okolo Pohořelce, Strahovského kláštera a kostela svatého Vavřince po hřebenu Petřína směrem na východ, kde se odvážně spustila prudce dolů k Újezdské

3 Boleslav II. Pobožný z dynastie Přemyslovců (932 (?) – 999) vládl v letech 967/972–999.

4 Karel IV. z dynastie Lucemburků (1316–1378) vládl jako český král v letech 1346–1378.

bráně. Lidé za jídlo a nutné ošacení pro sebe a svoje rodiny lámali kámen, otesávali kvádry, vozili písek, míchali maltu a stavěli dlouhou hradbu, která de facto nebyla zapotřebí, dokud sucha nepolevila a největší nouze z neúrody nebyla zažehnána. Tak vznikla Hladová zeď. Její zubatý vršek napovídá, že lidé, kteří zeď vybuodovali, měli konečně zase co na zub. A tak si všichni mohli spokojeně vydechnout; pohanský kult ohně byl zažehán, divoký Perun zmizel v nenávratnu, na jeho místo nastoupil o poznání mírnější svatý Vavřinec a situace v zemi se stabilizovala. Petřín zahájil novou etapu své historie, která byla rozhodně klidnější a mírumilovnější – až na občasné popravy, jak o tom napsal už Kosmas, když zaznamenával události v souvislosti s vyvražděním rodu Vršovců. Petřínské popraviště na vrcholu hory bylo proslulé a určené především těm, kteří spáchali ty nejtěžší zločiny. Dnes už se nikdo nedozví, kolik příslušníků tohoto starého českého rodu vydechlo naposledy právě na Petříně, ale jistě jich nebylo málo.

3. ŽIŽKŮV VÍTKOV

Praha, 270 m n. m.

14. července roku 1420 se stalo cosi nevídaného – na táhlém horském hřebeni, vzdáleném asi tři sta metrů od východních bran Prahy, zvítězili husité vedení Janem Žižkou nad křižáckým oddílem první křížové výpravy, a to bylo překvapivé, protože tehdejší křižácká vojska byla největší vojenskou silou, jaká se před Prahou ve středověku objevila.⁵ K této mimořádné události došlo na vrchu pojmenovaném po jeho tehdejším majiteli Vítkovi z Hory, tedy na Vítkově.

Vítězství neznamenovalo jen jednu vyhranou bitvu, ale především záchranu ohrožené Prahy a královského majestátu zde sídlícího. Husité na Vítkově zvítězili nejen nad jedním konkrétním nepřátelským vojskem, ale především nad Římem, pokud vezmeme v potaz, že křížovou výpravu vyhlásil papež. Bitva na Vítkově zachránila nejenom Prahu, ale i vlast a národ. Z tohoto úhlu pohledu je tedy zřejmé, že Vítkov získal všechny potřebné dispozice, aby se mohl stát horou posvátnou – i když svojí výškou dosahuje sotva parametrů prostého kopce. Jde spíše o návrší prudce se zvedající nad pražskou čtvrtí Karlín a končící jaksi do vytracena kdesi na Žižkově, jež v konkurenci vrchů jako Říp, Blaník, Čerchov, Hostýn či Radhošť jen stěží obstojí. Nadmořskou výškou nikoli, významem bez jakýchkoli pochybností. Také proto pocházel jeden z kamenných kvádrů při stavbě Národního divadla právě ze Žižkova, jak se této městské části včetně návrší nad Karlínem oficiálně říká od roku 1877.

Území dnešního Žižkova bylo od roku 1788 součástí katastrální obce Viničné Hory, později přejmenované na Královskou Vinohradskou obec. Ta byla posléze rozdělena na dvě části Vinohrady I. a Vinohrady II., přičemž ta první byla v roce 1881 povýšena na město Žižkov a husitský vojevůdce jako by zde byl stále přítomný.

Jan Žižka z Trocnova a Kalicha⁶ je v Čechách postava více než známá, i když informace o tomto významném válečníkovi našich

⁵ Petr Čornej: *Bitva na Vítkově a zhroucení Zikmundovy křížové výpravy v létě 1420*, Sborník Muzea husitského revolučního hnutí, Tábor 1987.

⁶ Jan Žižka žil v letech 1360–1424.

národních dějin jsou místy jen kusé a těžko doložitelné. Z dochovaných pramenů vyplývá, že Jan Žižka rozhodně nebyl bezkonfliktní, nenápadný nebo přehlédnutelný. Již v roce 1408 vyhlásil nepřítelství Rožmberkům, působil v jisté záškodnické skupině, Václav IV. ho musel omilostnit a poté se Žižka dal najmout do služeb polského krále Vladislava II. Jagellonského. Zúčastnil se tažení proti řádu německých rytířů a možná bojoval také v bitvě u Grünwaldu. Po příchodu do Prahy, kde sloužil na dvoře krále Václava IV., se seznámil s učením mistra Jana Husa (dokonce zde byl i aktivním účastníkem první pražské defenestrace), ale neměl tu stání a zamířil do Plzně, která byla v letech 1419–1420 baštou utrakvistů. Jenže město záhy oblehlo katolické vojsko, i v Plzni bylo nemálo katolíků, a tak byl Žižka nucen Plzeň opustit. Zamířil k Hradišti na hoře Tábor, kde se stal jedním z hejtmanů. Ačkoli už měl jen jedno oko, bojoval dál a pravděpodobně během obléhání Rabí v roce 1421 přišel také o druhé oko. To mu však nezabránilo, aby pokračoval ve válčení. A když se neshodl s některými představiteli Tábora, zamířil do východních Čech, kde zformoval bratrstvo zvané Nový Tábor. Žižka byl pravděpodobně muž rázný a rozhodný, tělem i duchem bojovník, který paradoxně nezemřel na bojišti, ale na následky neléčeného zánětlivého onemocnění během obléhání Příbyslavi. Po smrti se stal symbolem, který pro český národ vždy hodně znamenal. Historik Jan Galandauer se zamýšlí o významu tohoto vojevůdce v souvislosti s bitvou na Vítkově: „Rozmach Žižkova kultu po roce 1848 souvisel s liberálně demokratickým rázem českého národního hnutí. Tradice Žižkova vítězství v červenci 1420 se projevovala v celé oblasti přiléhající k Vítkovu. Toto rozlehlé území, na kterém probíhal mohutný stavební rozvoj, se oddělilo od Královských Vinohrad a přijalo přímo ostentativně a manifestačně název Žižkov... Žižka se objevil ve znaku města Žižkova a husitský étos se pak projevoval v tom, jaká jména správa tohoto posléze velkého českého města, vznikajícího téměř na zeleném drnu, dávala jeho ulicím.“ Aby bylo zřejmé, jak převažovala v pojmenování žižkovských ulic husitská tematika, uvádí autor téměř nekonečný výčet názvů inspirovaných husitstvím podle seznamu Zdeňka Šestáka z knihy *Jak žil Žižkov před sto lety*. Jsou zde uvedeny názvy jako Husinecká, Husova, Chelčického, Chlumova, Jeronýmova, Kostnické náměstí, Milíčova, Poděbradova, Prokopova, Sutoměřská, Štítného, Táboritská, Trocnovská, U Božích bojovníků, Želivského, Žižkovo náměstí a další a další.

Národní památník, jehož dominantou je od roku 1950 bronzová jezdecká socha Jana Žižky z dílny sochaře Bohumila Kafky. Socha je obrovská a viditelná široko daleko, svými rozměry se zařadila do první desítky největších jezdeckých soch na světě. Při správné konstelaci hvězd prý husitský vojevůdce ožívá, opouští bronzové tělo a bloudí po Vítkově. Jeho bojovný duch se nezapře ani tolik let po smrti. Žižka se občas rád přidá k místní rvačce nebo se nechá najmout náhodným kolemjdoucím, který potřebuje pomocníka s velkou kuráží, ale jinak je údajně neškodný a do rozednění se pokaždé spořádaně vrátí do svého bronzového těla.

S nadpřirozenými zjevy souvisí také půlnoční žižkovský běžec, který sídlí uvnitř Vítkova. Opouští ho jen výjimečně, obvykle na rozhraní soboty a neděle. Nejčastěji běhá sem a tam takzvaným Žižkovským tunelem, který spojuje Karlín se Žižkovem. Běhá tady už více než půl století a není radno se mu připlést do cesty. Je totiž vzteklý a nemá rád noční chodce. Pokud mu někdo zastoupí cestu, nedej bože ho osloví, začne vztekle kopat a někdy dokonce trhat z člověka šaty, dokud se vyděšený kolemjdoucí nedá na útěk.

Husitský nádech zde mají názvy hostinců i jednotlivých domů jako U Jana Žižky z Trocnova, U Jana Husi, U Jeronýma Pražského, U Posledního tábory, U Žižkova dubu, U Kostnického mučedníka, U Kalicha, na některé fasádě je možno spatřit zpodobení Jana Husa, Jiřího z Poděbrad, předměty husitské symboliky a pochopitelně slavného vojevůdce Jana Žižky. S tak početným výskytem husitských jmen, postav a atributů by bylo s podivem, kdyby tato část historie nezanechala svoji stopu i v místních pověstech.

Dnešní Vítkov, hustě protkaný sítí procházkových stezek, nabízí zcela unikátní rozhled na téměř celé město. V dávné minulosti byl vrch zalesněný. Za Karla IV. zde byly založeny vinice. Ty ovšem nevydržely věčně a po roce 1757, po vpádu pruského vojska do Prahy, zůstal vrch holý. V roce 1824 tu byly vysázeny ovocné stromy a na sklonku 19. století byl osloven zahradní architekt František Thomayer, bratr slavného lékaře Josefa Thomayera, aby navrhl proměnu poněkud neuspokojeného vrchu na esteticky přijatelnější městský sad. Další velké úpravy Vítkov doznal po roce 1929, kdy byl na jeho vrcholu postaven

4. DVOJHLAVÝ PLEŠIVEC

Brdská vrchovina, 654 m a 643 m n. m.

Když se na světě rozhodovalo, jak bude který kopec nebo hora vypadat, mohutný křemencový masiv nad romantickým údolím řeky Litavky, zvaný od nepaměti Plešivec, se přihlásil hned dvakrát. Má totiž dva vrcholy, a tak je v táhlém horském pásmu Brd prostě nepřehlédnutelný. A to byl bezesporu také důvod, proč si ho pradávni obyvatelé tohoto kousku země oblíbili víc než jiné brdské vrcholy, budovali zde svá sídliště a umístili sem obětiště bohům, místo nad jiné důležité. Z archeologických vykopávek a nálezů víme, že zde existovalo jedno z nejrozsáhlejších slovanských hradišť v Čechách – zabíralo plochu sedmapadesáti hektarů a vnější obvod valů byl dlouhý přes tři kilometry. Zbytky hradiště se na několika místech dochovaly dodnes, dávná historie zde promlouvá doslova každým kamenem, zejména pokud poutník narazí na Plešivecký viklan pod Krkavčími skalami. Je to kámen nad jiné mimořádný, který dokonce inspiroval jednoho českého spisovatele, když hledal vhodný výraz pro svůj umělecký pseudonym. Tento muž působil jako Stanislav Jelínek⁷ na mnoha školách; jako Pavel Viklan psal romány, zejména historické příběhy pro mládež⁸. Pocházel z Čkyně. Jeho učitel si všiml nadaného žáka a doporučil ho na studia do Soběslavi, kde chlapec absolvoval učitelský ústav a posléze se stal pedagogem. Učil v Tchořovicích u Blatné, ve Smolivci nad Třemšínem a Potvorově na Kralovicku, kde přispíval do *Kralovického obzoru* a později v Plzni do časopisu *Mladá stráž*. První světová válka ho odvála na italskou frontu, poté působil v Kaznějově, Hluboké a Žihli, odtamtud zamířil do Dobřan a Sokolova. Stal se inspektorem národních škol v Chebu a dosáhl toho, že většina české mládeže sokolovského a kraslického okresu ve věku do 18 let byla v rukou českého učitelstva. Jako Pavel Viklan vydal také pohádkovou knihu *Navečer*, knihu pro děti *Vlaštovek Šumšum* a autobiografii *Tonda z Pošumaví*. Po zániku českých menšinových škol odešel do Prahy a krátce vykonával funkci okresního školního inspektora. Svou pedagogickou

⁷ Stanislav Jelínek žil v letech 1893–1970.

⁸ *Dva světy*, 1941; *Sametová křídla*, 1944; *Vězeň na Příběnicích*, 1948 aj.

dráhu ukončil na zemské školní radě a ministerstvu školství. O jeho mimořádném duchu svědčí i působivá báseň, již v roce 1926 vepsal jednomu svému kolegovi do památníku:

*Já umřel a rostla tráva.
Tys žil a potom umřel taky.
A zase rostla tráva.
A nové kliky měly nové klaky*

*a rostla tráva a meze voněly,
jak úsměv dívčí v motýla se vtělil.*

*Pak přišel někdo, aby dělil.
Leč nebyl víc a nikdo nebyl víc
a rostla tráva a meze voněly,
neb věčný pohyb v ně se přelil.*

Bludný viklan na úpatí Plešivce, který ještě v 19. století stál na dvou čepech, už se dávno neviklá, leží pevně zabořený do země a tiše vzpomíná na bouřlivou minulost zabydlenou nejenom Kelty. Značného věhlasu se ve své době dočkali i zdejší obři, kteří prý povstali proti kolegům z nedalekého Komorska...⁹

Plešivecký obr se zamiloval a unesl komorskému obrovi dceru. Ten se rozzlobil a vyhlásil plešiveckým válku. Jelikož se jednalo o obry, válka by měla dvojnásob nedozírné následky, a tak se unesená dcera podle pověsti statečně postavila mezi vojska, začala jednat a patrně to nebyla ledajaká dívka, protože se jí podařilo nepřátele usmířit. Tím však výčet místních nadpřirozených sil nekončí, za zmínku stojí i drak, který údajně sídlil na Velké skále, létal nad krajem, děsil prostý lid a usedal na jejich střechy, které pod jeho tíhou praskaly a bortily se. Drak škodil zejména tím, že se čas od času snesl k Litavce, aby se napil. Protože to byl drak, pil mocně a koryto vysychalo, ryby hynuly a celý kraj ještě dvanáct následujících měsíců stíhala jedna pohroma za druhou.

Provoz nad Plešivcem byl patrně nemalý, kromě draka a běžného ptactva tu poletovaly také čarodějnice na ohnivých košťatech, které se

s oblibou slétaly na jeho vrcholu, nemluvě o děblovi, který tu z pomstychtivosti proměnil celé město v kámen. Místo, kde se tato strašná událost odehrála, se nazývá Čertova kazatelna a jedná se o skalní útvar, který má dodnes něco do sebe.

Bylo by nespravedlivé, kdyby se v souvislosti s brdským Plešivcem zapomnělo na Fabiána. Tato záhadná postava vlastně není ničím jiným nežli obdobou známějšího krkonošského Krakonoše, i když v poněkud jemnějším „brdském“ provedení. Mnoho se o něm neví, ale jisté je, že se ozývá táhlým houkáním a běda tomu, kdo se pokusí Fabiána v houkání napodobit. Ten se v tu chvíli promění v kámen. Fabián se čas od času zjevuje právě na Plešivci, kde má dokonce svoji zahrádku, o kterou je třeba se postarat. Proto se na jednom místě říká „V zahrádce“ nebo také „Fabiánova zahrádka“, ale kdo by chtěl přiložit ruku k dílu, Fabiánovi nedej bože pomoci, toho stihne krutý trest. Udeří hrom a dobrovolný zahradník se ocitne uprostřed skály, kde stojí zlatý stůl, bohatě prostřený a plný neuvěřitelných lahůdek. Za stolem sedí Hadí královna a hoduje. Občas se promění v překrásnou pannu a vyzve provinilce, aby usedl ke stolu spolu s ní. Ovšem nikdo z těch, kteří zasedli ke zlatému stolu v nitru Plešivce, se ještě nevrátil zpátky na zem.

⁹ Komorsko – zaniklá obec v Brdech, dnes je v těchto místech turistické odpočívadlo.

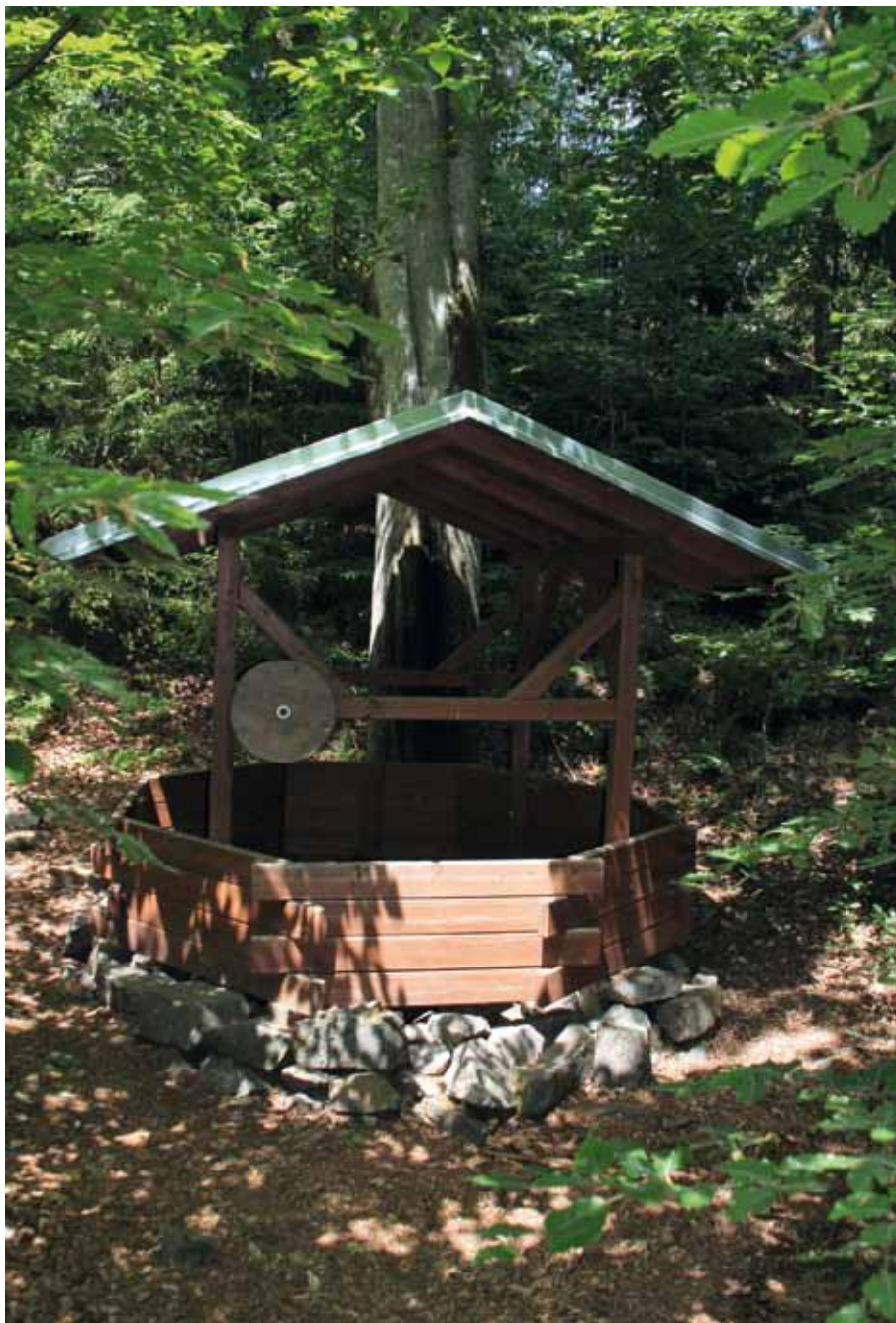
5. PAMÁTNÝ TŘEMŠÍN

Brdská vrchovina, 827 m n. m.

Obr je legendární nadpřirozená bytost. Je nadměrně velký, má ohromnou sílu a jde z něj povětšinou strach. Málokdy stojí na straně dobra. Jedním z nejslavnějších obrů je patrně biblický Goliáš, legendární vůdce Filištinů. Příběhy světové mytologie se obry jen hemží, hrdiny řeckých bájí sužují Hekatoncheirové s padesáti hlavami, Kyklópové s jedním okem, Giganti s dlouhými vlasy a nesmrtelní Titáni. Severská mytologie nabízí vládce moří Aegira či oboupohlavního Ymira, který sehrál nemalou roli při stvoření světa. Gargantua a Pantagruel byli také obři a díky přispění francouzského spisovatele Françoise Rabelaise se dočkali celosvětové popularity. Spisovatelé obecně měli odjakživa obry v lásce, Jonathan Swift si dal záležet, když vymýšlel obry z Brobdingnanu. Obři se natrvalo zabydleli zejména v pohádkách, stačí se rozpomnout, jak Paleček vstoupil do služeb obra, jak kocour v botách přelstil obra, aby se proměnil v myš, nebo jak se Janek po stonku kouzelné fazole vyšplhal až k lidožravému obrovi. Stopy obrovitosti bezesporu vykazuje i děd Vševěd, nemluvě o dlouhánovi ze známé trojice Dlouhý, Široký a Bystrozraký. Pro Čechy získal na významu rovněž obr Koloděj ve hře Divadla Jára Cimrmana *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*. A tak se není čemu divit, že regionální mytologie jak v Čechách, tak na Moravě se obry jen hemží. Dokladem budiž vrch Třemšín ve středních Čechách.

„Sebevědomě a hrdě, půvabně a snivě tyčí se památný, proslulý a vždy neskonale krásný a úchvatný Třemšín nad rozsáhlými hvozdy rožmitálskými a přechetnými rybníky, jichž hladiny svítí a stříbří se jako čistý, jasný měsíc v plné své kráse za tiché, jímavé, snivé noci. Od dob pradávných býval Třemšín bdělým strážcem okolní krajiny, nepřehledných borů i veškerého obyvatelstva, jež k němu s úctou a s důvěrou přichylností vzhlíželo,“ píše proslulý český historik Václav Vladivoj Tomek¹⁰, zvaný „starosta českého dějepiscectví, hlasatel vědy naší a vzor skvělé mládeži české“.

¹⁰ Václav Vladivoj Tomek žil v letech 1818–1905.

Třemšín je nejvyšší bod jižních Brd a jakási přirozená dominanta kraje. Na jeho vrcholu se nacházejí pozůstatky stejnojmenného středověkého hradu, opředeného mnoha pověstmi. Příběh o zdejším obrovi má řadu variant, ale většina vychází z předpokladu, že legendární třemšínský obr byl původně místní hradní pán, kterého uražená čarodějnice pomocí kouzelného nápoje zaklela. Zoufalý muž následkem toho nebyl k poznání, a tak se uchýlil do lesa, kde bídně zhybnul. Po smrti obrostl mechem a zarostl křovinami. Jiná verze praví, že šlo o tajného milence dcery hradního pána. Když ho čarodějnice zaklela, proměnil se v ohavného obra, ale statečná dívka ho vysvobodila tím, že mu podala protilék. Zoufalý obr po požití její panenské krve získal zpět svoji původní podobu a oba dva spolu šťastně žili až do smrti.

Neméně slavný jako třemšínský obr byl i zdejší poustevník. Šlo o zchudlého rytíře Beneše z Dlužma, o kterém tak trochu romanticky píše již zmíněný V. V. Tomek: „Tento zbožný rytíř vyhledal si ve jmenovaném lese své bydliště a zřídil prostou, jednoduchou poustevnu po způsobu a vkusu jiných pousteven, s nimiž se setkáváme v tehdejších dobách v našich českých lesích. Záhy stal se Beneš z Dlužma známým v dalekém širokém okolí svou svatostí a svými zázračnými výkony. I počali okolní lidé v četných zástupech k němu putovati a pomoci jeho vyhledávati ve všech svých útrapách, svízelech i bolestech. A nebylo nikoho, kdo by nepotěšen a do života neposilněn od něho odcházel.

Rytíř Beneš z Dlužma živil se jen lesními plodinami, jahodami, borůvkami, kořínky, bukvicemi a lišejníky. Srnky a laně poskytovaly mu svého mléka a zajíčkové v zimě zahřívali ho svými měkkými, teplými kožíšky. A všichni lidé, kdož poustevníka Beneše spatřili, si vypravovali, jak si se zajíci hraje a po lidsku s nimi rozmlouvá. Když pak mu mlsní a rozpustilí zajíčkové někdy ze svého šelmovství škody nadělali, tu Beneš poustevník je k sobě volával a metličkou řádně a citelně trestával. Tak žil Beneš s lesními svými druhy v něžném, radostném a dojímovém přátelství. Když se posléze přiblížil dech Smrti a skrání jeho jíním již zcela pokrytých dotkla se její mrazivá, nelitostná pravice, seběhla se k němu všechna lesní zvěř a rozesmutila, se slzami ve svých dobrých, sladkých, krásných očích celovala svými jazyky chladné, svaté tělo velkého, nábožného a vždy štědrého poustevníka, rytíře Beneše z Dlužma, nehynoucí, vzácné a vděčné vždy paměti.“

Tajuplné hory a vrchy v Čechách a na Moravě

Možná že z oněch dob pochází také pověst o pokladu v třemšínské studni. Příběh se odehrává v roce 1862, kdy byl na temeni vrchu vybudovaný most přes zdejší příkop, který je údajně tajnou chodbou spojený s hradním sklepením, kam schovávali hradní páni pro budoucí pokolení peníze, jež za svého života nashromáždili, ale nestačili utratit. K pokladu se lze dostat hradní studní, ale pouze na Velký pátek. Střeží ho lesní skřítek, který se zabydlel v podzemní chodbě vedoucí z Třemšína do nedalekého Rožmitálu, kudy hradní páni chodili za zábavou, když chtěli, aby se o tom nikdo nedozvěděl. Je proto pocho-pitelné, že se chovali tiše, a tak se i člověk, který chce poklad spatřit na vlastní oči, musí chovat co nejtíšeji a nesmí promluvit, jinak poklad zmizí.

Podobně jako nad Plešivcem, také kolem bájného brdského vrchu Třemšína podle pověsti kroužil v dávných dobách drak. Vše možně škodil, plašil zvěř a nejednoho člověka přitom trefil šlak. Jednou nesla jakási žena oběd svému muži do lesa. Jakmile začala šplhat do kopce,

kde se vzal, tu se vzal přímo proti ní se řítí drak, jako kdyby jí chtěl ostré drápy zaseknout do obličeje. Žena držela v ruce srp, protože chtěla přinést domů trochu trávy, a tak se rozmáchla a zasadila obludě do hlavy jednu pořádnou ránu. Drak hrozivě zařval, až se Třemšín zatřásl, i se srpem v hlavě zmizel a už se nikdy neukázal. Po cestě patrně hodně krvácel, protože ještě týden byla voda v okolních studních plná krve.

Na Třemšíně se zjevoval nejenom drak, ale také zlatý had. Objevil se i před mužem, který v lese na úpatí kopce kácel stromy. Už se stmívalo, les se pomalu ukládal ke spánku, a najednou na čerstvém pařezu zazářil had. Muž se příliš nerozpakoval, rozmáchl se a přesekl hada vejpůl. Očekával, že se z rány začne řínout krev, ale místo krve vyšlehl z rány vysoký plamen a ozářil soumravnou oblohu. Vzápětí se oddělené části hada spojily, had otevřel tlamu, spolknul svůj ocas a vytvořil ohnivý kolo, které hnalo překvapeného muže z kopce dolů, z lesa ven a pronásledovalo ho až domů.

6. VRCH POUTNÍ SVATOHORSKÝ

Příbram, 586 m n. m.

Pokud by někdo hledal na Svaté Hoře u Příbrami horský terén, hledal by marně. Vrch dosahuje necelých šesti set metrů nad mořem a spíše než horolezce tady lze potkat mnicha. Součástí poutního komplexu je totiž klášter, jenž navazuje na původní rezidenci jezuitů. V současnosti ji obývají redemptoristé, kteří se starají nejen o duchovní správu areálu, ale také o několik farností v okolí.

V roce 1348 daroval Karel IV. Příbram prvnímu pražskému arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic. Ten často pobýval na zdejší hrádce Ernstinu, a byl to pravděpodobně právě on, kdo inicioval na vrchu nad Příbrami stavbu prvního církevního objektu, tehdy strohého poutního gotického kostelíka. A protože cílem každé tehdejší pouti byl nějaký zázrak, pozornost věřících na Svaté Hoře u Příbrami se upínala jednak k prameni, vyvěrajícímu nedaleko odtud, a později také k mariánské sošce v kostelíku, která pocházela právě od Arnošta z Pardubic. Václav Vokolek ve své knize *Neznámé Čechy* k tomu píše: „Všechno začalo nedaleko Svaté Hory, v Březnici. Přibík Jeníšek z Újezda, mimochodem hlavní aktér popravky českých pánů na Staroměstském náměstí, tu založil jezuitskou kolej svatého Ignáce. Březnice se tak stala centrem mariánské tradice, zejména s důvěrným vztahem k ‚naší Paní‘. Matka boží se stala ochránkyní a doslova mateřskou bohyní, jak známe ze starověku a pravěku. Úcta k ní byla spojena s přírodou, a tak se Marii zasvěcená místa přesunula nejen do chrámů, ale i na hory, do polí, ke studánkám, a dokonce i ke kamenům. Její obrazy se zavěšovaly v lesích na stromy, její podobou byly označeny prastaré lípy. Putování k poutním mariánským místům po tisíciletích propojilo posvátnost s krajinou... Není tedy divu, že se Přibík Jeníšek z Újezda, jeho žena Ludmila Kateřina a představený jezuitů Jiří Ferus rozhodli přivést členy Tovaryšstva Ježíšova na příbramskou Svatou Horu a vybudovat na kopci nad městem neobvyklé poutní místo a jezuitskou rezidenci. Zdaleka viditelná dominanta kraje se brzy stala náboženským centrem, které jako magnet přitahovalo zbožné duše a vyzývalo k putování, doslova k vystoupaní vzhůru k duchovnímu cíli.“ A že se na příbramskou Svatou Horu stoupá,

potvrdí každý, kdo toto místo navštívil. Kryté schodiště je dlouhé téměř půl kilometru. Pochází sice z roku 1658, ale když se zde objevil věhlasný K. I. Dientzenhofer¹¹, upravil také toto schodiště. Čítá několik set schodů, po kterých se vystupovalo vkleče a na každém schodu bylo zapotřebí odříkat jednu modlitbu.

Na Svaté Hoře vznikl velkolepý barokní areál, tvořený obdélníkovým komplexem ambitů se čtyřmi nárožními kaplemi a zvonící. V jejich středu stál kostel Nanebevzetí Panny Marie, což byl onen původní gotický kostelík, spojený s postavou prvního pražského arcibiskupa a přestavěný v barokním duchu. K severnímu křídlu ambitů přiléhala jezuitská Svatohorská rezidence a klášter. Nad kostelem byla v roce 1658 vybudovaná věž, která měla jako maják červeným světlem připomínat ve dne v noci Pannu Marii jako mořskou hvězdu. A aby bylo učiněno zadost zázrakům, součástí poutního areálu se rovněž stala studna se zázračnou vodou. Na výstavbě tohoto monumentálního objektu se podíleli architekti a stavitelé zvučných jmen jako Giovanni Domenico Orsi či Carlo Antonio Lurago, neméně slavný sochař Jan Brokoff či věhlasný malíř Petr Brandl. Ti všichni povýšili toto duchovní místo na výsostnou ukázkou barokního umění.

Původní poutní cesta vedla z Březnice od kostela svatého Františka Xaverského a svatého Ignáce z Loyoly, přes kamenný most s první poutní kaplí, dále z města ven směrem na Chrást, poté na Modřovice, Třebsko, Narysov a Zdaboř až do Příbrami a odtamtud vzhůru na Svatou Horu, jedno z nejstarších poutních míst v Čechách, které bylo jako první zasvěceno mariánskému kultu. Původní soška, podle legendy vyřezaná Arnoštem z Pardubic, korunovaná a oblékaná do drahých šatů, se dočkala mnoha replik v lidovém duchu, jak si je věřící v tomto kraji vyráběli. Ale všechny sošky měly jedno společné – přinášely duchovní útěchu. Některé z tradovaných zázraků jsou zachycené ve výmalbách jednotlivých ambitů, jiné se zachovaly díky ústní tradici, předávané z generace na generaci, a vyprávějí se dodnes. Jedna z těch starších pověstí pochází z první poloviny 17. století, kdy jistý nymburský měšťan a pláteník Jan Procházka oslepl, ale uvěřil poselství snu, ve kterém byl vyzván k cestě na Svatou Horu. Slepý pláteník se opravdu vydal na pouť a do Příbrami dorazil v roce 1632.

¹¹ Kilián Ignác Dientzenhofer (1689–1751) byl český architekt a stavitel německého původu, představitel vrcholného baroka v Čechách.

Stal se zde poustevníkem, začal pečovat o mariánskou kapli a po třech dnech náhle před sebou spatřil sošku svatohorské Panny Marie. Později začal rozlišovat i další předměty, až se mu zrak zcela vrátil. Ať už šlo o projev hysterické slepoty nebo cokoli jiného, věhlas Svaté Hory ještě posílil. Traduje se, že příběh oslovil i císaře, který Svatou Horu osobně navštívil a modlil se zde za ukončení třicetileté války. A protože na Svaté Hoře do té doby chyběla voda a musela se nosit až z Příbrami, byl to opět Jan Procházka, osleplý pláteník a prozřevší poustevník v jedné osobě, kdo v roce 1634 na vrcholu kopce vykopal studnu, nad kterou posléze vyrostla kaple. Dochovala se dodnes, i s původní zastřešující šindelovou bání.

Síla poutního místa nad Příbramí je zřejmě velká. I když v průběhu dějin byla existence Svaté Hory několikrát silně otřesena, i když císař Josef II. poutě zakázal, i když areál zasáhl ničivý požár, i když v pohnutých letech 1950–1990 zde byla církevní činnost nuceně přerušena, poutníci se na Svatou Horu stále vraceli a tak je tomu dodnes.

7. HISTORICKÝ OŠKOBRRH

Středočeský kraj – Polabí, 285 m n. m.

Takzvaný Vlkovský kopec je nevysoká hora, zvedající se v nekonečné rovině Polabí, a tak každého výrazný zalesněný dvojité vrchol s prázvláštním jazykolomným názvem Oškobrnh zaujme. Tyčí se do výšky necelých tři sta metrů z Východočeské tabule. Na jihu se rozprostírá údolí Cidlina, ze kterého vede Sánský kanál (dříve Lánská strouha) směrem na západ okolo hory, naopak na východě, za širokou muldou Milešovického potoka, se zvedá hřeben případně pojmenovaný Na Hřebínku.

Oškobrnh býval za dávných časů obklopen rozsáhlými bažinami, přesto tu k osídlení došlo již za doby halštatské a laténské. První písemná zmínka pochází z roku 1352 v souvislosti se stejnojmennou obcí a farním kostelem. Během husitských válek byl Oškobrnh pravděpodobně zničen a zůstal pustý. Obrat nastal až za Jiřího z Poděbrad, kdy kopec spadl pod nedaleké Poděbrady, a od druhé poloviny 15. století už byl vedený jako panství Vlkov – odtud také pochází označení Vlkovský kopec.

Podle pověsti si zdejší kraj kdysi dávno vyhlédl sám Lucifer, ale nelíbily se mu všechny ty bažiny, které se rozprostíraly okolo, a tak se rozhodl, že veškerou vodu odvede pryč a soustředí na jediné místo. Celý den chodil křížem krážem po kraji, cosi huhlal a mrmal a hledal, kde by bylo nejpříhodnější přebytečnou vodu shromáždit. Bořil se do bahna a zlobil se na sebe i na celý svět, že se musí o všechno postarat sám. Svolával hromy blesky a vztekal se, až konečně v podvečer našel příhodný dolík, kam neprodleně odvedl vodu z celého okolí. Tak vznikl Žehuňský rybník. Druhý den vyšlo slunce, země vyschla a zazelenala se. Dábel se zaradoval, že se dílo daří, a dospěl k dalšímu rozhodnutí. Tentokrát si vzal do hlavy, že odvodněný kraj obdělá a zúrodní. Třetí den tedy vyoral krátkou brázdou. Na jejím konci vznikl kopec o dvou návrších. Lucifer ale pozapomněl, že není žádný zemědělec a chybí mu zkušenost, a tak se při náročné fyzické práci pekelně unavil. A práce ho přestala těšit. Tak všeho nechal a nasupeně zamířil pryč. Asi se vrátil do pekla. Na zemi po něm zůstal akorát ten kopec

a zřetelná terénní nerovnost, kterou naši prapředkové pojmenovali Čertova brázda.

Jednoho dne projížděl krajem forman, který to tady moc neznal. A tak s vozem zamířil rovnou přes Ďáblův kopec. Nahoru se ještě nějak dostal, ale když se přehoupnul přes vrchol a zamířil zase dolů, vůz se rozjel jako o závod, dole narazil na kámen a převrátil se. Forman prý cestou z kopce nepřetržitě volal na vozku, aby brzdil, „Vozko, brzd!“; což nemá daleko k pojmenování Oškobrň.

Jiná verze přivádí na scénu postavu oddaného slavníkovského sluhy Oška, který neváhal a tak dlouho hledal ztraceného syna svého pána, dokud ho nenašel schovaného v jeskyni na Ďáblově kopci. Kníže se chtěl sluhovi odvděčit, a tak na jeho počest pojmenoval kopec, kde se jeho zatoulaný syn našel, Oškobrň.

Že se jedná o kopec výlučný, dosvědčuje i pověst spojená s kněžnou Libuší: V těch pradávných časech, jednoho vlídného jarního odpoledne, se ubírala Libuše se svým doprovodem přes Ďáblův kopec. Mířila

tenkrát pravděpodobně z nedalekého hradiště Libec¹² domů na Vyšehrad. Vzhledem k tomu, že jí nikdo nebyl schopen říct, jak se vrch jmenuje, kněžna ho pojmenovala podle svého oblíbence Voška, a protože se právě v těchto místech podařilo jednomu z vozků převrhnout vůz neboli brk, Voškobrň byl na světě. Voška dostal Libec od kněžny darem a časem se z Voškobrku stal Oškobrň. Jenže lidská fantazie funguje zejména v prostoru pomluv a klepů, a tak si lidé začali vyprávět, že Voška nebyl jen tak nějaký poddaný a všechno jistě souviselo s tím, že vztah kněžny Libuše a Přemysla už v té době zdaleka nebyl ideální...

Jelikož byla kněžna proslavená zejména všeteckými schopnostmi, vznikla také zajímavá pověst o jednom Libušině proroctví, dublujícím oblíbené mytologické téma svatováclavského vojska. Proroctví znělo přibližně takhle: Až bude v Čechách nejhůř, blaničtí rytíři vyjedou ku Praze, nepřítele zaženou až k Oškobrňu a na poli pod zmíněným kopcem se odehraje rozhodná bitva. Na poslední chvíli vyrazí i z Oškobrňu vojsko svatého Václava a společně s blanickými rytíři nepřítele pobijí do posledního muže. Z čehož vyplývá jediné – ať už se na Oškobrňu nebo v jeho bezprostřední blízkosti v minulosti dělo cokoli, něco se tam určitě dělo, a tak se nelze divit, že si lidé začali vyprávět o tom, že si právě tenhle vcelku nevysoký kopec uprostřed nekonečné polabské roviny vyhlédl sám Lucifer.

¹² Libec – dnešní Libice nad Cidlinou.

8. MRAČNÝ ČERCHOV

Český les, 1042 m n. m.

Když v roce 1871 zamířila česká spisovatelka Eliška Krásnohorská na Chodsko, získala dokonce podporu od spolku Svatobor (což byla jakási obdoba pozdějšího Českého literárního fondu), i když důvody její cesty nebyly jen kulturní, ale také zdravotní. Procestovala Chodsko i Šumavu a vrátila se plná hlubokých dojmů. Později vydala, inspirovaná touto cestou, knihu veršů, obsahující i báseň „Chodská“. Ve své době vzbudila zejména tato báseň nemalý ohlas, zaujala i velké mistry poezie, jako byl například Otokar Březina. Úryvky z ní vycházely dokonce na dobových pohlednicích. Stačí se zamyslet už nad prvními verši, a v duchu se nám vybaví jímavý obrázek chodské krajiny se všemi nezaměnitelnými specifiky:

*Leží mraky vrané, leží nad Čerchovy;
hu! to v lese vstanú všechny noční sovy!
Nad horami chmurno, pod horami mhlivo,
co to naše slunce, co huž není živo?
Do Němec nám zašlo, jinudy nám vyjde,
z Němec k nám jen búrka, zle ha vojna přijde;
přijde jako šelma v krvelačném chvatu,
kýž ty černé lesy cestu k nám jí zmatú!
Přijde jako moře v rozkaceném běhu,
hale pevné hory najde místo břehu.*

Báseň stihl dramatický osud, za nacistické okupace byla dokonce odstraněna z čítanek. Nebyla to však Eliška Krásnohorská a její verše, kdo se stal nejznámějším literárním symbolem čerchovského kraje. V místě, kterému se říká Výhledy, co by kamenem dohodil do Klenčí, stojí na monumentálním podstavci, na věky věků zakletý do bronzu, Jindřich Šimon Baar¹³ – katolický kněz, básník a spisovatel. Na podstavci stojí psáno: „Pane Bože! Všechny struny v srdci mém již popraskaly.

¹³ Jindřich Šimon Baar (1869–1925) se narodil i zemřel v Klenčí pod Čerchovem.

Jedna jediná mi zbyla. Miluješ-li mě – dej – abych směl na ni zahrát píseň o lásce k této tvrdé kamenité zemi.“

Místo pro pomník nebylo zvoleno náhodou, právě sem Baar s oblibou chodil, tady hleděl na milovanou krajinu, zde přemýšlel – nejvyšší hora Českého lesa odtud není daleko. Čerchov tvoří velké evropské rozvodí mezi Atlantikem a Černým mořem a osudy této hory nemají nouzi o dramatické okamžiky, což bylo dáno především blízkostí státní hranice, ale nejenom tím. Například v průběhu druhé světové války byl Čerchov využíván Wehrmachtem jako pozorovatelná, od konce války až do 90. let minulého století si na nejznámější chodskou horu činila nárok výhradně armáda, přesněji vojska pohraniční stráže, která nikoho jiného na Čerchov nepustila, což byla z hlediska turistů, místních obyvatel i všech nadšených milovníků zdejší krajiny velká škoda. Kdyby nic jiného, z vrcholu je nádherný výhled, za jasného počasí a dobré viditelnosti lze dohlédnout až k vzdáleným alpským velikánům.

Čerchov přitahoval člověka odedávna; turisté ho objevili už na konci 19. století, přesněji v roce 1894, kdy členové Klubu českých turistů vystavěli na čerchovské skále jednoduchou dřevěnou rozhlednu a posléze i tzv. Pasovského útulnu. Na Čerchov však chodilo stále víc lidí, a tak bylo zapotřebí turistické kapacity navýšit. V letech 1904–1905 zde byla postavena nová rozhledna z kamene, která byla pojmenovaná po jednom z významných zakladatelů organizované turistiky na Domažlicku – dr. Vilému Kurzovi. Ten se však otevření nové rozhledny už nedožil. Později ke Kurzově rozhledně přibyla i strašidelná třicetimetrová vojenská betonová věž, která se do zdumčivě poetické krajiny příliš nehodila, ale jako symbol vojenského působení na Čerchově byla více než přesvědčivá. Postavila ji naše udatná armáda v roce 1987 a později sloužila k řízení letového provozu. V době normalizace ji využívalo také III. oddělení Ministerstva státní bezpečnosti NDR jako odposlechovou základnu s krycím názvem RUBIN, ale to už se ocitáme téměř v současnosti. Novodobá je také historka o zmizelém svobodníkovi, která pochází z dob, kdy byl přístup na Čerchov běžnému člověku zapovězen.

Jak bylo uvedeno, po druhé světové válce Čerchov sloužil jako průzkumná a odposlouchávací stanice, byl veřejnosti nepřístupný a navíc přísně střežený. Jednoho mrazivého únorového dne přibližně vprostřed

padesátých let, asi tak kolem šesté hodiny večerní, držel svobodník Jano P. strážní službu jsa vyzbrojen samopalem. Drobně sněžilo a protože měsíc vyšel již před dvěma hodinami, cesta k bráně vojenského objektu byla slabě osvětlena. Svobodník se ve službě poněkud nudil, když tu sebou náhle trhnul, protože spatřil něco nezvyklého – po cestě k bráně se přibližovala podivná postava. V tom okamžiku si připomněl dnešní heslo, které znělo „Kozina“, a ohlas „Lomikar“. Postava připomínala hubeného starce v bílé říze, s dlouhými šedinami, který pomalu, ale neochvějně pokračoval v cestě. Už teď pronikl do střeženého prostoru, když svobodník vykřikl: „Stůj, kdo tam?“ Žádná odpověď však nepřicházela, a tak zmatený voják znovu vykřikl: „Heslo?“ Ani tehdy stařec nereagoval, jako v nějaké pohádce prošel bránou a pokračoval dál. Svobodník podle řádu posádkové a strážní služby ozbrojených sil Československé socialistické republiky odjistil samopal. Stařec nereagoval ani na cvaknutí uzávěru, svobodník tedy vypálil dávku. Rachot výstřelů přivoloval ostatní vojáky v čele s velitelem stráže a dozorčím útvaru. Na místě však nenašli vůbec nic, jen stopy na udusané cestě před hláskou číslo pět. Po svobodníkovi, který měl té noci hlídku, jako kdyby se země slehla. A tak jediné, co po zmizelém vojákovi zůstalo, byl odhozený odznak „Vzorný hláskář“, který po několika dnech našel v nedalekém křovisku pohraničnický pes.

Jestli se příběh o zmizelém svobodníkovi na Čerchově skutečně odehrál, nebo jde pouze o zbeletrizovanou podobu útěku jednoho z vojáků za kopečky, to necht' posoudí laskavý čtenář, který se dnes na Čerchově může těšit z rozhledu, přírody i neopakovatelné okolní krajiny našťestí už jen jako turista.

9. ANDĚLSKÁ STRÁŽ

Sušice, 546 m n. m.

Vrch Anděla Strážce, vrch Andělů Strážných, nebo spíše vrch Stráž? A také Anděl Strážce, Anděl Strážce nad Sušicí, Andělská Stráž nebo vrch Stráž a kaple svatých Andělů Strážných či kaple svatého Anděla Strážného, nebo dokonce vrch Strážců pohraničního hvozdu, nebo jen Andělíček...Všechny varianty jsou vlastně správné, protože v průběhu staletí lidé horu, vypínající se nad západočeskou Sušicí, nazývali už tolika způsoby, že jejich seznam zdá se být nekonečný. Všechny se ale nějakým způsobem dotýkají ochranné funkce andělů.

Sušický vrch Stráž leží na pravém břehu Otavy, tak trochu ještě ve městě, i když více než pět set metrů nad ním. Kdysi odtud hlídky dozíraly na klid a pořádek ve městě, respektive ne přímo ve městě, ale v osadě rýžovníků zlata, která tu byla ještě před založením velkého města. Lidé se ale v těchto místech zdržovali odedávna, jak nasvědčuje i keltský název Sušice – Setuakaton. Žili tady a pracovali, ženili se, vdávali, přiváděli na svět děti a umírali, jak už to s lidmi bývá. A jejich děti si hrály všude, kde to jen bylo možné, u řeky i v jejím okolí. Jednoho dne si hrály dokonce až na nedalekém vrchu nad řekou. Nedávaly pozor, a tak si nevšimly hada, který se připlazil až k jednomu z chlapců a ovinul se kolem jeho nohy. Chlapec ucítil, jak mu něco stále silněji svírá pravou nohu, ohlédl se a spatřil obrovského hada. Z očí mu sršely jiskry a z pootevřené tlamy se vysouval rozeklaný jazýček. Had měl ostré zuby a už se chystal dítě uštknout. Chlapec dostal takový strach, že nemohl vydat ani hlásku. A tak jen zoufale pohlédl k nebesům, jako by hledal spásu u pánaboha. Vtom se mraky rozestoupily a na obloze se objevil anděl. Sestoupil z nebes až k dítěti, sklonil se a rozevřel nad ním svá bělostná křídla. Had zlostně zasyčel, uvolnil sevření a byl pryč. Na místě zázraku nechali vděční rodiče postavit kapli, kterou zasvětili anděli zachránci, ze kterého se časem stal ochránce – a tedy i strážce celého města.

O založení kaple vypráví i jiná pověst: V Sušici žil jeden mladý muž, který se vyučil truhlářem, ale když chtěl převzít po starém otci dílnu, přišli vojáci, mladého muže naverbovali a poslali do války. Mladík byl

velice zbožný, a tak se každý večer modlil, aby všechno přestál ve zdraví a brzy se vrátil v pořádku domů, jenže jeho zbožnost byla trnem v oku jistému oficirovi. Ten dlouho přemýšlel, jak by sušickému chlapci dal za vyučenou, až na to přišel. Obvinil ho, že z chamtivosti zabil polního kuchaře, když v noci kradl jídlo. Bylo to křivé obvinění, bůhví jestli neměl smrt polního kuchaře na svědomí právě ten oficír, ale slovo důstojníka mělo větší váhu než slovo obyčejného vojáka. Jak se dalo očekávat, mladíka odsoudili k smrti. Zoufalý truhlář nevěděl, co si počít a kde se dovolat spravedlnosti, a tak večer před popravou alespoň poklekl na zem, sepnul ruce – jak byl ostatně zvyklý – a začal se modlit k andělu strážnému, aby spasil alespoň svoji nešťastnou duši. Modlil se hodinu, modlil se dvě hodiny, modlil se celou noc. A potom začalo svítat. Jakmile slunce vystoupilo nad obzor a první paprsek pronikl mřížovím, v cele smrti se zjevil anděl. Uchopil nevinného mladíka do náruče a přenesl se i s ním zpátky do rodné Sušice. Postavil ho na vrchol zalesněného kopce na pravém břehu Otavy, který se vypínal nad městem, a zase zmizel. Mladík se vrátil domů, převzal truhlárnu po starém otci, který mezitím zemřel, a život šel dál. Lidé se časem dozvěděli o andělovi, který zachránil v daleké zemi nevinného chlapce před popravou, a na jeho památku nechali na kopci nad městem vystavět kapli.

Římskokatolická ochranná kaple svatých Andělů Strážných dodnes stojí na vrchu Stráž nad městem Sušice. Podle hodnověrných pramenů ji nechal vystavět v roce 1681 kvardián sušického kapucínského klášteřa zvaný Ladislav z Bíliny za vydatného přispění Alžběty Meřkové a Polyxeny Weissenregnerové. K vysvěcení došlo 3. srpna roku 1683 rukou pražského pomocného biskupa Jana Ignáce Dlouhoveského. O půl století později byla okolo kaple vybudovaná uzavřená křížová chodba čtvercového půdorysu a s vnitřními arkádami, čtyřmi menšími kapličkami v rozích a třemi vstupními branami.

Od řeky vede ke kapli také křížová cesta, ale ne ledajaká. Pochází z roku 2010 a čtrnáct zastavení Páně je pojato v moderním duchu. Jednotlivá kovaná zastavení jsou zasazena do přirozeného přírodního terénu podél lesní cesty, do skal a kamenů. Podle uměleckého návrhu Bohumily Skrbkové je ukovali v rámci maturitní práce studenti oboru uměleckořemeslné zpracování kovů na střední škole ve vsi Oselce. Možná že je to křížová cesta nezvyklá, ale rozhodně není v rozporu s okolní krajinou; mladému truhláři, kterého zachránil anděl ze spárů smrti, by

se určitě líbila. Jistě by nebyla proti ani ta bohatá, ale velmi zbožná žena ze Sušice, která se kdysi vracela z poutě k Panně Marii na Svatou Horu u Příbrami. Příbram je daleko, a tak si žena chtěla po cestě domů odpočinout. Těsně před Sušicí, na zalesněném kopci nad řekou, si sedla na kámen, usnula a zdál se jí zvláštní sen o velkém nebezpečí, které hrozilo jejímu rodnému městu. V tom snu se jí zjeví andělé, kteří mávali křídly a odháněli od města morovou smrt s kosou. Zjevila se jí také Panna Marie a poradila spící ženě, aby se do města ještě nevracela, dokud morová nákaza neustoupí. Zoufalá žena se vyděsila a začala úpěnlivě Pannu Marii prosit, aby ochránila nejen ji, ale i město. Potom sen zmizel a žena procitla. A protože neměla, kam jinam by se uchýlila, vrátila se domů. Jak se ukázalo, Panna Marie ženu vyslyšela a skutečně zachránila celé město, kde se jako zázrakem ze dne na den přestala nákaza šířit. Proto ta zbožná žena nechala na místě, kde se jí zjeví nejprve andělé, a potom i Panna Marie, postavit kapli. Stojí tam dosud. Přečkala mnoho válek a přírodních katastrof, a tak patrně andělé ochraňují i tuto horu. Ne nadarmo se jí říká Andělíček.

10. JEHO VÝSOST BOUBÍN

Šumava, 1362 m n. m.

Tváří se nenápadně, ale je dominantní. Vypadá mírně, ale je nebezpečný. Působí povlovně, ale při výstupu na vrchol se člověk notně zadýchá. Také uvnitř tohoto šumavského velikána údajně dlí svatováclavské vojsko, které čeká, až bude muset vyrazit Čechům na pomoc. Tehdy se odvalí obrovský balvan, který bezpečně kryje vchod do tajné chodby vedoucí k podzemnímu sídlu, a rytíři svatého Václava vyrazí do boje. Tím však tajemství, jež Boubín obestírají, zdaleka nekončí. Jan Neruda přisoudil Boubínu ryze lidské atributy, když napsal: „Náš Boubín má šedivou čepičku a zvolna si z dýmky kouří, on pánem teď, hledí si do kraje a lenivě očima mhouří. Vše vidí: jak jeho ženuška si lesní svůj vrkoč plete, jak větrným, měkounkým chvoštětem sníh skalního s úbočí mete...“¹⁴

Boubín patří k typickým šumavským vrchům bez ostrých hran a nezaznamenáme u nich příliš prudké tvarové změny terénu. Táhnou se poklidně mezi šumavskými hřebeny jako závoje mlhoviny, čas od času mírně vystupující k pošmourným nebesům. Namodralé pásy hor připomínají akvarel mistra, který si oblíbil jen tři barvy – modrou, zelenou a šedou, ale přesto dokázal vyčerpávajícím způsobem znázornit krajinu plnou nevyřčeného, zadumaného kouzla. Šumava víc než kterékoli jiné pohoří prolнула s lyrickým duchem básníka, jemuž došla slova, a tak alespoň vytvořil kus země. Přesto lze rozeznat na táhlém boubínském hřebeni místo, kde se do země propadlo pradávné hradiště. Od těch dob se vypráví, že Boubín ukrývá poklad. V jeskyni ukryté hluboko pod zemí, plné zlata a stříbra, doutná věčný oheň, který udržuje devítihlavá saň a běda tomu, kdo se dostane do její blízkosti.

Některé prameny odvážně uvádějí, že dávné hradiště na úpatí Boubína bylo slovanské a ke zdejšímu osídlení došlo dokonce ještě dřív, než český kmen dorazil k hoře Říp. To bylo nejspíš v dobách, kdy zdejší lesy brázdil Černý lovec, vládce šumavských skalních duchů. Pozdější přízraky a zjevení, vyskytující se v boubínské oblasti, tvoří širokou

14 Jan Neruda: *Prosté motivy*, vyd. Ed. Valečka v Praze r. 1883.

TAJUPLNÉ HORY A VRCHY V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Magdalena Wagnerová

Fotografie Pavel Jeřábek

Odborný poradce PhDr. Josef Svitavský

Redakce Magdalena Žáčková

Sazba a grafická úprava Petr Sýkora

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT,
Bělohorská 2, 169 00 Praha 6, www.plotknihy.cz,
jako svou 394. publikaci

Tisk Těšínské papírny, s.r.o.

Vydání první, Praha 2021

ISBN 978-80-7428-408-3